

INCZE JÁNOS

A trónra kerülés ára
Zsigmond harca a magyar trónért
és Észak-nyugat Magyarország morva uralom alatt*

Luxemburgi Zsigmond magyar trónra kerülésének egyik legfőbb momentuma a morva őrgrófok magyarországi katonai intervenciója volt. Ennek köszönhetően került Zsigmond az ország élére, ám mindezért Vág és a Duna folyók közti területet kellett számukra átengednie. A jelen írás a trónra kerülésének e döntő jelentőségű eseményével foglalkozik, pontosabban, hogy miképp került Észak-nyugat Magyarország idegen uralom alá, hogyan igazgatták a területet ezen idő alatt az őrgrófok, valamint hogyan sikerült visszaszerezni ezt.

Előzmények

IV. Károly császár fiának bonyolult és hosszú utat kellett megtennie, egyrészt amíg elérte, hogy magyar királlyá koronázzák, másrészt, amíg megszabadult a trón megszerzése során tett kényszerű vállalásaitól. Apja eredetileg nem is a magyar trónra szánta, de a politikai helyzet változásával és az események előre nem látható alakulásával végül megnyílt a lehetőség Zsigmond számára, hogy Magyarország uralkodója legyen.

A császár kezdeti tervei szerint Zsigmond Frigyes nürnbergi várgróf lányával házassodott volna össze, de végül is a magyarországi Anjoukkal való lehetséges rokoni kapcsolat fontosabbnak bizonyult. Érthető is, hiszen a lengyel-magyar perszonálunió miatt házasság révén nem csak Magyarország, hanem Lengyelország trónja is elérhetővé vált a Luxemburgok számára. 1372-ben Nagy Lajos ígéretet tett, hogy egyik lányát Zsigmonddal házassítja össze, három évvel később pedig megkötötték a szerződést Zsigmond és Mária házasságáról. Ekkor számukra még a lengyel trónutódlás volt kijelölve, de mivel Lajos nagyobbik lánya Katalin, – aki Valois Lajos francia herceg jegyesként örökölte volna a magyar trónt – meghalt, ezért ők uralkodtak volna Magyarország felett is. Ráadásul apja megvásárolta a brandenburgi őrgrófságot a választófejedelmi szavazati joggal együtt, amelyet Zsigmondnak adott. Az ifjú luxemburgi számára a fényes jövőt alapjaiban változtatta meg Lajos király halála, amely még azt a lehetőséget is magában hordozta, hogy egyik országban sem sikerül trónra jutnia. Ugyanis, Lajos még halála előtt Magyarországon feleskette a lengyel főurakat Zsigmond hűségére, de halála után a lengyel főurak Zsigmond lengyel koronázását ahhoz kötötték, hogy a koronázás után Lengyelországot tegye meg székhelyévé. Sőt a nemesség egy része el is utasította Zsigmondot, aki hiába próbálta fegyverrel más belátásra bírni őket, helyette IV. Ziemowit mazóviai herceget akarták a trónra. Továbbá, mivel házasságát Máriával rendszeresen

* A tanulmány angol nyelvű szövege megjelent: „The price of ascending to the throne. Sigismund of Luxemburg's fight for the throne of Hungary and northwestern Hungary in pledge.” Banatica 26, II (2016): 195-213. Megírásában köszönöm C. Tóth Norbert és Stanislaw Bárta segítségét.

elhalasztotta Erzsébet királyné és az őt támogató bárók, úgy tűnt, hogy a magyarországi trónra kerülés is elérhetetlenné válik.¹

Ilyen körülmények között Zsigmond katonai úton próbálta megszerezni a magyar trónt,² de mivel nem állt mögötte számottevő fegyveres erő,³ ezért az unokatestvéreihez, Jodok és Prokop morva őrgrófokhoz fordult segítségért. Az őrgrófok által ígért katonai segítségért 1385 július 9-én zálogba ígerte a brandenburgi őrgrófság Altmark és Priegnitz részeit 50.000 schock prágai garasért. Továbbá ugyanabban az oklevélben, a Vág folyótól nyugatra eső magyarországi területeket ígért nekik, azzal a feltétellel, hogy amennyiben ők ezeket fegyverrel, vagy tárgyalás útján a hatalmuk alá hajtják, akkor addig tarthassák meg, amíg a katonai beavatkozásuk költségei megtérülnek.⁴ Ugyan ekkor még nem volt az ország koronás fője, csak Mária királynő jegyese, ám mint az ország leendő királya ígerte oda nekik.⁵ E felhatalmazás alapján történt a Vág és a Duna közének a meghódoltatása.⁶

Az oklevél kelte előtt már sor került a fegyveres mozgósításra, a pozsonyiak június 3-ra várták a főserget az országba, de korábban is érkezhettek kisebb morva csapatok.⁷ A harcok 1385 nyarától egészen őszig tarthattak, ekkor kerülhetett sor a terület nagy részének az elfoglalására. Kis Károly színrelépése miatt, Zsigmondnak el kellett hagynia az országot ahová a következő év tavaszán tért vissza testvére Vencel német és cseh király, valamint unokatestvérei kíséretében miután Károly már nem élt.⁸ Májusban Győrött került sor Erzsébet és Mária továbbá Zsigmond és az őrgrófok közti tárgyalásokra, amelyben Vencelt fogadták el a felek döntőbírónak.⁹ A győri rendelkezés utolsó pontjai a Vágtól nyugatra fekvő területet kérdésért érintették. Ezek szerint, habár Zsig-

¹ MÁLYUSZ 1984, 7-18. BARTL 1979, 41-44. KONDOR 2012, 277-281. SÜTTŐ 2003, I, 67-72. HOENSCH 1996, 48-57. DVOŘÁKOVÁ 2012, 44.

² Vélhetőleg az első fegyveres akciója a magyar trón megszerzéséért, 1384 év végi Zsolnavár ostroma lehetett. SÜTTŐ 2003, I, 65-66. DVOŘÁKOVÁ 2012, 45.

³ 1385. május elején megkezdte a fegyveres csapatok toborzását, készülve a magyarországi hadjáratra. BARTL 1979, 43.

⁴ „...hie disseit des W'ages, es were mit macht, oder mit teidigen oder sust ...abtretten für alle scheden die sie genommen hetten und empfangen, das sullen sie ynnehaben geruesamlich und in gewere desselben von uns gesacht werden un darynne behalden als lang, uncz yn vor die egenanten scheden genug getan werde.” CDM XI. 331. SÜTTŐ 2003, I, 94. Négy nappal később adta Zsigmond bátyja Vencel, német király a beleegyezését az ügyletbe. DVOŘÁKOVÁ 2012, 46.

⁵ Erre, hogy egy trónjelölt még a koronázása előtt a leendő országában adományokat tett, vagy birtokokat ígért van más példa is. Nápolyi Lászlót 1403 júliusában koronázták magyar királlyá Záróban. Még a koronázása előtt Nápolyból adományozott szlavóniai várát ZsO II. 2226. sz. Tett más adományokat is, és adott településeknek kiváltságokat. ZsO II. 2275, 2341, 2517, 2519. sz.

⁶ A következő évi győri tárgyalások alkalmával Zsigmond megerősítette, hogy a területek elfoglalása az ő beleegyezésével történt. „super bonis, que sunt inter flumina V'ag et Danubium sita, a nobis obtinere noscuntur” CDM XI. 355.

⁷ Ugyanezeknek az értesülései szerint már ekkor Éleskő várát egy bizonyos Nyderspewger János elfoglalva tartotta, tehát a terület meghódoltatása már korábban elkezdődhetett. SÜTTŐ 2003, II, 228. DL 42328. Mindennek ellenére a két őrgróf július elején még Brno-ban volt, majd csak augusztus elején tűntek fel az országban. ŠTEPÁN 2002, 807, 822. DVOŘÁKOVÁ 2012, 45-46.

⁸ Az eseményekre lásd: MÁLYUSZ 1984, 16-18. DVOŘÁKOVÁ 2012, 46-48. SÜTTŐ 2003, I, 101-126.

⁹ CDM XI. 351, 354.

mond kötötte le a területet a morva őgrófoknak, mégis nem neki, hanem Mária királynőnek kellett a tartozást kiegyenlítenie. 200.000 forintot kellett volna Máriának a királyi jövedelmekből november 11-éig fizetnie Pozsonyban, Nagyszombaton vagy Sempertén. Ennek ellenére fizetés esetén mégsem Mária számára kellett volna a területet átadni, hanem Zsigmondnak.¹⁰ További érdekes fejleménye az egyezmények, hogy egyedül Jodokot jelölte, meg mint a Vág és a Duna folyók közti terület elfoglalóját, és következésképp az összeget is neki kellett átadni.¹¹ Történt mindez annak ellenére, hogy a területet Prokop testvérével közösen hódoltatta meg¹², ám valószínűleg Prokop nem vett részt személyesen a tárgyalásokon.¹³ A testvérek viszonya már ekkor sem volt konfliktusoktól mentes, hiszen már 1381-ben fegyveres összetűzésre került sor kettejük között a testvérük, János morvaországi birtokai miatt.¹⁴ A két őgróf később épp az északnyugati magyarországi területek kapcsán is viszályba került, amelynek a győri tárgyalások lehetettek a kiindulópontja.

A Vág és a Duna közte morva uralom alatt

Az ügyben, hogy mely területeket is foglalt magába a Vág innenső oldala arra Eberhard Windeckének, Zsigmond önjelölt krónikásának vannak információi:

¹⁰ „*Et huiusmodi solutione facta plenarie dicte summe ducentorum millium florenorum auri legalis ponderis, extunc idem Jodocus marchio Moravie predictas terras et castra cum eorum pertinenciis dare et tradere debet ad manus dicti fratris nostri Sigismundi, de ipsis ulterius disponendum.*” CDM XI. 357. MÁLYUSZ 1984, 18. SÜTTŐ 2003, I, 133-134.

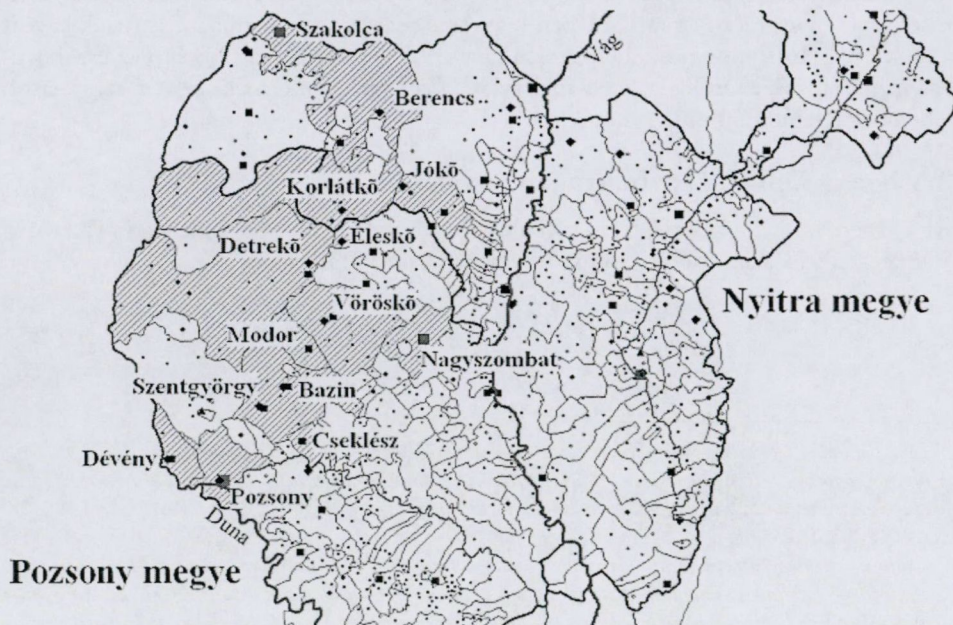
¹¹ „*Item de et super terris et earum pertinenciis, quas dictus patruus noster Jodocus marchio Moravie in regno Ungarie inter flumina Danubii et Wag acquisivit, dicimus pronunciamus et etiam diffinimus, quod dicta domina Maria de bonis regalibus regni Ungarie dicto Jodoco marchioni Moravie vel eius certis nunciis desuper mandatum suum habentibus dare assignare et persolvere debet...ducenta millia florenorum bonorum auri legalis ponderis de Ungaria...*” CDM XI. 357. DVOŘÁKOVÁ 2012, 50. SÜTTŐ 2003, I, 134.

¹² Habár a két testvér közösen jött fegyveresen az országba, kérdéses, hogy ezt közös sereggel tették-e vagy külön-külön csapataik élén. Ez azért is lényeges, mert úgy tűnik, hogy a Vág és Duna menti területet nem közösen birtokolták, hanem egymás között volt felosztva. Például Pozsony városa Jodok uralma alatt volt, Eberhard várát a Szentgyörgyiek Prokoptól szereztek vissza. ZsO I. 860, 1334. sz. Továbbá 1389. január elején Jodok 20.000 schock prágai garast ígért Prokop magyarországi váraiért. CDM XI. 456. Ez az összeg nagyjából 60.000 forint körül volt (20 schock garas - 1 arany) amely a 1386-os győri ítéletben meghatározott 200.000 forint kiváltási összeg alig több mint negyedét jelentette. Ez alapján úgy tűnik, hogy ez lehetett a terület birtoklásának aránya a két testvére között, valószínűleg Jodok őgróf uralta ennek csaknem a háromnegyedét. A prágai garas magyar aranyforint átváltására lásd: SEJBAL 1979, 173.

¹³ Az 1386. május 11-i oklevélben Zsigmond, Jodok és Prokop közösen fogadták el Vencelt békebírónak, mégis az oklevelet csak Zsigmond és Jodok látta el pecsétjével. „*Presencium sub nostrorum Sigismundi et Jodoci predictorum sigillis testimonio litterarum.*” CDM XI. 355. DF 287486.

¹⁴ János Henrik morva őgrófnak három törvényes és egy törvénytelen fia (*Johannes Bastardus*) volt. A törvényes utódai között osztotta el vagyonát, amelyből Jodok kapta a legtöbbet. Mégis ő előbb János Szobeszláv testvérével harcolt további birtokokért, majd ennek halála után (1381 körül) a másik testvérével, Prokoppal hadakozott János vagyonáért. A konfliktust csak külső békebíró beavatkozásával sikerült feloldani. MEZNÍK 1980, 74-77. SCHMIDT 2013: 40-41.

“Ez idő tájt történt, hogy Jodok és Prokop morva őrgrófok nagy erővel Magyarország ellen vonultak, és megtámadták, valamint elfoglalták a morvakkal szomszédos magyar vármegyék sok városát és várát; ezek között volt Jókő, Korlát-kő, Eleskő, Detrekő, Vöröskő, Dévény, Berencs, Nagyszombat, Szakolca, Szentgyörgy, Bazin, Modor, Cseklész, Pozsony, más várakkal egyetemben.”¹⁵

1. Ábra - A morva őrgrófok által elfoglalt területek Eberhard Windecke értesülései alapján (kék csíkozás)¹⁶

Ahogy az a fenti térképen is látszik, a hódítás két megyét érintett, nem egyenlő mértékben.¹⁷ Míg Nyitra esetében elsősorban a megye északi részét foglalták el,¹⁸ addig Pozsony megyéből nagyobb részeket sikerült az uralmuk alá hajtaniuk. Mivel a Vág és a Duna közti terület magába foglalta Pozsony megye egészét, ezért érdemes megvizsgálni,

¹⁵ Arról sajnos nem ír, hogy mire alapozta információit. WINDECKE 2008, 34.

¹⁶ A térképek a Mindmap program segítségével készültek. ENGEL 2001.

¹⁷ Julius Bartl szerint Pozsony és Nyitra megyéken kívül Trencsén megyét is érintette a morva csapatok hódítása. BARTL 1979, 50. Trencsén a Vág keleti oldalán volt, Zsigmond 1385. évi ígérete pedig a folyótól nyugatra eső területekre vonatkozott. Továbbá nincsenek adatok arra vonatkozóan, hogy Trencsén bizonyos részét elfoglalták volna.

¹⁸ Windecke krónikája ugyan nem említi, de Nyitra várát és városát is sikerült elfoglalniuk. ENGEL 1977, 137-138. DVORÁKOVÁ 2012, 46.

hogy Windecke értesüléseinek túlmenően¹⁹ mennyire mélyen sikerült az őrgrófok csapataiknak bevonulniuk a megyébe. Egy 1388-as adat szerint bizonyos csehek a Hont megyei Drégely várát korábban elfoglalták.²⁰ Ez esetben kérdéses, hogy az oklevél által említett cseheket a morva őrgrófok csapataival kellene-e azonosítani, hiszen a vár a Vág és a Duna vonalától jóval messzebbre feküdt, és nincsen információ arról, hogy e területen kívül máshol is bírtak volna területeket az uralmuk alatt. Ezzel szemben egészen biztos, hogy délebbre sikerült jutniuk, mint ahogy az Windecke felsorolásából következne, hiszen Cseklész várától délre sikerült elfoglalni Éberhárd várát is.²¹ Sajnos további értesülések nincsenek a morva hódítás kiterjedéséről, viszont ezekből az adatokból is kitűnik, hogy az őrgrófoknak a megye nagy részét sikerült elfoglalniuk, viszont nem az egészet. Ezt bizonyítja, hogy a morva jelenlét ideje alatt, Zsigmond tett birtokadományokat.²²

A korszakban tíz vár feküdt a megye területén,²³ ebből nyolcat biztosan a kezükön tartottak. A maradék kettő a megye két szélén, Sempte a megye keleti, Borostyánkő a nyugati határánál feküdt. A térképre nézve látszik, hogy a Borostyánkőt körülvevő várak (Bazin, Szentgyörgy, Dévény, Detrekő) morva uralom alatt álltak, így könnyen megsemmisíthető, hogy Borostyánkővel is hasonló volt a helyzet.²⁴ Sempte Mária királynő által fizetendő 200.000 forint egyik helyszínékként volt megjelölve. A másik két ilyen hely, Pozsony és Nagyszombat az őrgrófok fennhatósága alatt volt, így talán a győri találkozón olyan helyeket jelölt meg Jodok őrgróf a pénz átadására, amelyek az irányításuk alatt álltak. A győri tárgyalások óta, amíg Észak-nyugat Magyarország visszaszerzéséről nem sikerült megegyezésre jutni, addig Zsigmond nem nagyon fordult meg a területen,²⁵ ez alól egyedül Sempte jelentett kivételt, ahol az unokatestvéreivel találkozott két alkalommal is tárgyalván a térség rendezéséről.²⁶ Ám még abban az esetben is, ha Borostyánkőt

¹⁹ Maga Eberhard Windecke állítja, hogy az általa felsorolt városok és várak listája nem teljes, felsorolását azzal zárja, hogy und „ander slos mere”. WINDECKE 1893, (pars 13), 14. WINDECKE 2008, 34.

²⁰ ZsO I. 646. sz.

²¹ Engel Pál szerint Éberhárd várát Prokop építette 1386 táján. ENGEL 1977, 108. Ennek ellentmond egy 1409-es oklevél, amelyben a Szentgyörgyiek azt állították, hogy: „...*praefatum ipse munitionem seu castrum Eberharth vocatam simul cum suis pertinenciis per praefatum Procopium marchionem temporibus dudum inpacatis ab ipsis violenter ablatum et receptum*...” DL 9485. FEJÉR 1829, X/4. 748. A későbbi, Magyarország középkori archontológiájáról szóló művében, Engel nem ír semmit a vár 1390 előtti történetéről. ENGEL 1996, 307.

²² Kaplai János és testvére Dezső Cífer falvat kapta meg 1387 januárjában. SÜTTŐ 2003, II, 439. A Cseklésziek két adományban is részesültek, előbb 1387 decemberében a cseklészi vámot, majd 1388 áprilisában Kísszelincs falvat. ZsO I. 329, 492. sz. A falvakról és a vámról bővebben lásd: HÁZI 2000, 199–205, 219, 486–488.

²³ Éleskő, Detrekő, Vöröskő, Dévény, Szentgyörgy, Bazin, Cseklész, Sempte, Borostyánkő, Éberhárd.

²⁴ Borostyánkő a pozsonyi ispáni méltóság tartozéka volt, és mivel az őrgrófok nevezték ki Pozsony megye ispánját ebben az időszakban, elvileg ez a vár is a kezükön kellett hogy legyen. Látszólag ennek ellentmond egy 1388-as oklevél, amelyben Ilosvai Leusták magát *Lewstachius de Pernstain*-nak nevezi. ENGEL 1996, 285. Ám a *Pernstain* vonatkozhatott a Vas megyei Borostyánkő várra, amelynek német neve Bernstein volt.

²⁵ ENGEL – C. TÓTH 2005, 56–61. 1388. május 22-én sikerült megegyezni a terület visszaadásáról.

²⁶ Előbb 1387 májusában, majd egy évre rá ismét májusban.

és Semprét nem is sikerült elfoglalniuk, a megye várainak döntő része a kezükön volt a magánvárakkal egyetemben.

1385 júliusában, amikor Zsigmond az unokatestvéreinek ígérte a Vágtól nyugatra fekvő területeket, akkor nem csak uralkodói birtokokat ígért, amelyek fölött, mint leendő uralkodó rendelkezhetett volna, hanem gyakorlatilag mindent. Az őgrófok is, amikor bejöttek csapataikkal az országba, természetesen nem tettek különbséget királyi és magánbirtokok (vagy egyháziak) között.²⁷ Az magánbirtok tekintetében a Szentgyörgyi család (mindkét ága) szenvedte el a legnagyobb veszteségeket, hiszen a család nevét adó Szentgyörgy várát, valamint Bazin és Eberhárd várát is uradalmaikkal együtt az országra törő csapatok elfoglalták. Rajtuk kívül a Cseklézi család veszítette el Cseklész várát erre az időszakra.²⁸

Mivel Pozsony megye várainak nagy részét az őgrófok kezükön tartották valószínűleg a megye is ténylegesen az igazgatásuk alá került. Ezt bizonyítja az a tény, hogy az itteni uralmuk idején az őgrófok nevezték ki a megye ispánját. 1385. december 9-i az első fennmaradt oklevél, amelyet egy bizonyos Smil pozsonyi ispán adott ki, de egész biztosan volt korábbi ilyen oklevél is csak az nem maradt fenn.²⁹ Smil ispánt Kunštáti Smilo-val lehet azonosítani, aki, mivel a morva őgrófok ritkán látogattak az elfoglalt területekre,³⁰ Smilo lehetett az érdekeik képviselője a megyében. Az ispáni tisztség az Árpád-korban bárói méltóságnak számított, de a 14. század közepén ezt eltörölték, ami alól egyedül csak a pozsonyi ispán képezett kivételt,³¹ amely méltósággal zárultak rendszeresen a méltóságsorok a Zsigmond-korban.³² Smilo tehát névlegesen az ország egyik legfontosabb tisztségét tudhatta magáénak, és tekinthette magát a magyarországi bárók egyikének. Számára az ispáni tisztség nem csak egy cím volt, hanem ő ténylegesen is részt vett a megye igazgatásában, ugyanis a megyei szolgabírákkal közösen hozott ítéletet bírósági perben,³³ elrendelt birtokba iktatást,³⁴ sőt még a pozsonyi várhoz tartozó birtokot is bérbe adott.³⁵

²⁷ DVOŘÁKOVÁ 2012, 51.

²⁸ ENGEL 1996, 292.

²⁹ DF 227039. ENGEL 1996, 168. Smilo ebben az oklevelében egy által korábban kiadott oklevélre utal, ezért is biztos, hogy már korábban is a megye élén állt. SÜTTŐ 2002, 33.

³⁰ A két testvér 1385. július második felében jöhetett az országba, és október vége körül távozhattak. Ezután általában májusban jöttek Magyarországra tárgyalni az elfoglalt területekről. Előbb Győrben 1386 májusában (Prokop itteni jelenléte kérdéses), majd 1387 és 1388 májusában Semprén találkoztak Zsigmonddal. ŠTEPÁN 2002, 807-810, 822-23. Amellett, hogy ritkán jöttek az országba, keveset foglalkoztak a terület igazgatásával. Prokop úgy tűnik, hogy nem avatkozott a meghódított területek ügyeibe, egyedül Jodok esetében van erre információ. Ő legfőképp Pozsony város ügyeivel foglalkozott, viszont nemcsak akkor mikor az országban járt. ZsO I. 464, 520, 634. sz. DVOŘÁKOVÁ 2012, 53-55. 1388 márciusában Brünnből intézett parancsot a városhoz. ZsO I. 464. sz.

³¹ TRINGLI 2009, 508.

³² C. TÓTH 2012, 102-103.

³³ HOKL 315. DVOŘÁKOVÁ 2012, 53-54.

³⁴ ZsO I. 37, 676. sz.

³⁵ ZsO I. 445. sz.

2.Ábra - Az elfoglalt területek Pozsony megyében (kék csíkozás) és az ispáni tisztséghez tartozó birtokok (piros csíkozás) –az átfedések külön jelölve.

A pozsonyi ispán címen kívül Smilo használt egy másikat is, 1386. március elejétől magát leginkább *comes et capitaneus Posoniensis*-nek nevezte. Pozsony városának valóban volt egy városkapitányi tisztsége (Hauptmann), de ez a tisztség Zsigmond halála után alakult ki, így nem valószínű, hogy a megnevezésnek a városhoz lett volna köze,³⁶ sokkal inkább a várhoz. Jóval Kunštáti Smilo felbukkanása előtt, 1327-ben van említés *Nicolaus capitaneus Posoniensis*-ről,³⁷ de nincs több ilyen adat, ez így inkább tűnik csak elnevezésnek, mint tényleges tisztségnek. Smilo a következő, aki ezzel a címmel szerepel, utána Silstrang Erik 1407-ben,³⁸ majd Kapler Péter 1413-ban volt pozsonyi kapi-

³⁶ MAJOROSSY 2012, 175.

³⁷ DL 2452. ORTVAY 1894, 140.

³⁸ Habár Ortvay Tivadar értesülései szerint 1400-ból egy bizonyos Nicolaus Flis-re van adat mint *Hauptmann zu Presburg*. A megnevezés vélhetően a várkapitányi, és nem a városkapitányi

tány. Közöttük nincsen semmilyen folytonosság a címek illetően, ami mégis közös lehet bennük, hogy mindhárman külföldiek, és akkor nevezték magukat kapitánynak, amikor Pozsony vára nem királyi uralom alatt állt. Silstrang Erik akkor igazgatta a várat és viselte a címet, amikor ez Zsigmond nővére, - Margit hercegnő uralma alá tartozott, a morva Kapler Péter pedig valószínűleg akkor, amikor a vár Hohenzollern Frigyes nürnbergi várgrófnál volt zálogban.³⁹ Engel Pál hívta fel először a figyelmet a kapitányi tisztséget illetően, hogy ez a megnevezés vagy divatból terjedt el, vagy a várak hasznosításának új módja lehetett a Zsigmond korban, mindenesetre a tisztséget elsősorban idegen származásúak töltötték be.⁴⁰ A pozsonyi vár esetében úgy tűnik, hogy eleinte azért voltak idegen származásúak a kapitányai, mert akkor a vár épp külföldiek igazgatása alatt volt.⁴¹ A cím a náluk használatban levő megnevezés Magyarországra való átültetése lehetett.

Arról, hogy a pozsonyi ispáni tisztségen túlmenően milyen joghatóságuk volt az őrgrófnak az elfoglalt területeken (beleértve Nyitra megyét is), az 1387. májusi tárgyalás pontjai tájékoztatnak. Vencel király győri ítéletének azon része, amelyben kikötötte, hogy Mária királynőnek 200.000 forintot kell fizetnie a terület visszaszerzéséért, az év november 11-ig nem valósult meg, mivel a királynő anyjával együtt fogságba esett a Délvidéken. Ezért Zsigmond koronázása után, immár az ország törvényes uraként az unokatestvéreivel találkozott Semptén, hogy a Duna és a Vág közti terület ügyét megbeszéljék. Az 1387. május 16-án kiadott egyezmény⁴² szerint a morva őrgrófok az általuk bírt megyékben egy magyar emberüket nevezhették ki, aki a megye négy szolgabírájával együtt, az ország szokásjoga szerint ítélezhetett a megye törvényszékén (*sedria*). Ez alól egyedül a királyi törvényszék alá tartozó ügyek jelentettek kivételt.⁴³ Mivel a megyésispán feladata volt a szolgabírákkal együtt ítéletet hozni a *sedria*-n,⁴⁴ ezért a megállapodás ezen pontja az ispán kinevezésére utalhatott. Amint láttuk Smilo már 1385

tisztségre vonatkozhatott (*stat hauptman*). Flis kilétéről ennél többet nem tudni, így például azt sem, hogy külföldi volt-e vagy sem. ORTVAY 1894, 187.

³⁹ ENGEL 1996, 395. Zsigmond Pozsony várát és városát, Komárom és Gecsztos várral és egy sor más várral és birtokkal együtt 1410. július 25-én adta zálogba Hohenzollern Frigyesnek addig, ameddig ezeknek a jövedelmeiből neki 20.000 forintja származik. MON. ZOLL. VI, 618; FEJÉR VÁRMEGYE, 493. Nem lehet tudni, pontosan mikor is történt ezek kiváltása, de 1414-ben Komárom és Gecsztos még Frigyesnél volt zálogban, ezért valószínű, hogy Kapler kapitánysága idején 1413-ban Pozsony is még zálogban volt. ENGEL 1996, 317, 344.

⁴⁰ ENGEL 2003, 90.

⁴¹ A tisztség később meghonosodni látszik a megyében, 1423-tól Rozgonyi György nevezte magát pozsonyi kapitánynak. ENGEL 1996, 395.

⁴² Az egyezmény egyes pontjaira kitért Mályusz Elemér, valamint Julius Bartl és Daniela Dvořáková röviden összefoglalva ismertette. MÁLYUSZ 1984, 277; DVOŘÁKOVÁ 2012, 52-53. BARTL 1979, 50.

⁴³ „Item, supradicti domini marchiones in comitatibus, quos apud manus eorum habent et tenent, possunt locare iudicem hominem ipsorum Hungarum, qui unacum quatuor iudicibus nobilium eiusdem comitatus secundum consuetudinem regni iudicabunt causas inibi emergentes, taliter tamen, quod ea que ad curiam nostram regiam iudicanda dinoscuntur pertinere, ad eandem curiam remittantur.” CDM. XI. 382.

⁴⁴ Gyakran ezt a feladatot az alispán látta el. TRINGLI 2009, 509-511. Nincsen adat Kunštáti Smilo alispánjáról, viszont arról igen, hogy Smilo elnökkölt a Pozsony megyei törvényszéken. ZsO I. 37, 634, 676. sz.

végén ispánnak címezte magát, így ez a már bevett gyakorlat Zsigmond általi utólagos elismerését jelentette.⁴⁵

Egy másik pont az elfoglalt terület lakói és az őrgrofok közötti esetleges konfliktussal foglalkozott, amely esetben a részükről és Zsigmond részéről is két-két választott személynek kellett igazságot tenni.⁴⁶ Az egyházi jövedelmek kapcsán abban egyeztek meg, hogy Jodok és Prokop minden egyházi birtokot visszaad, és felhagy a különböző egyházi jövedelmek szedésével. Továbbá az egyházi javadalmak adományozását az egyházi személyekre bízzák, mint ahogy ez korábban bevett szokás volt. Itt is egyedül a királyi fennhatóság alatt levő egyházak képeztek kivételt, amely egyházak kegyúri jogát az őrgrofok gyakorolhatták az itteni uralmuk ideje alatt.⁴⁷ Az egyházat érintő ügyeken kívül a magánbirtok kérdésével is foglalkoztak, amely kapcsán megegyeztek, hogy a két testvér minden nemesi javat és birtokot vissza fog adni tulajdonosaiknak.⁴⁸ Ám azt nem szabályozták, hogy ez milyen formában, milyen feltételek alatt fog megtörténni. Végezetül az őrgrofok ígéretet tettek, hogy az elfoglalt területeken kívül nem terjesztik tovább uralmukat a Vág folyó semelyik oldalán, és ezeken nem fognak semmi-féle újítást bevezetni.⁴⁹ A bármiféle újítás bevezetésének a tiltása érzékelteti, hogy az őrgrofok Észak-nyugat magyarországi uralmát csak időszakosnak tekintették. Az 1385-ös felhatalmazás a terület elfoglalására csak addig szólt, amíg az őrgrofok költségei megtérülnek. Hosszú rávú berendezkedéssel nem számoltak, Zsigmond is azon volt, hogy visszaszerezze a területet. Az, hogy ezt netán Morvaországhoz csatolnák pedig fel sem merült.

Zsigmond mindezekért a vállalásokért cserében megfogadta, hogy az északnyugat-magyarországi uralmukban és itteni jogaikban unokatestvéreit sértetlenül megtartja, amíg e területet ki nem váltja tőlük. A tárgyalásokra egyes magyarországi bárók és főpapok is elkísérhették Zsigmondot, ők az egyezmény szövegét pecsétjükkel erősítették meg, mintegy kezességet vállalva annak betartására.⁵⁰

⁴⁵ Az egyezmény szerint az őrgrofoknak egy magyar emberüket kellett kinevezniük a szolgabírák mellé. Smilo nem volt az, mégis ő látta el ezt a feladatot még a tárgyalásokat követő évben is. ZsO I. 634, 676.sz.

⁴⁶ „Item si aliqua dampna et nocumenta inter regnicolas nostros parte ab una, et ipsorum dominorum marchionum in tenutis, que tenent in regno Hungarie parte ab altera evenirent seu fieri contingerent, ex tunc de parte nostri duo et ex parte dominorum marchionum similiter duo, quos duxerimus eligendos, hec eadem discuciant, cognoscant et faciant inter ipsos iusticiam expeditam.” CDM. XI. 382.

⁴⁷ „Item quod dicti domini marchiones omnes possessiones utilitates et decimas ecclesiarum daciones et exacciones earumdem ipsas concernentes reddere et dimittere debent, reddunt et dimittunt, sicut alias temporibus aliorum regum fuit observatum, ac etiam collaciones beneficiorum et ecclesiarum ad prelaturas et personas spirituales spectantes, exceptis collacionibus regalibus, que ad dominos marchiones spectare debent, quamdiu ipsa bona in Hungaria tenuerint, nec non citaciones, correcciones cleri, vocaciones ad synodos, visitaciones personarum ecclesiasticarum habeant processum pacificum, prout hactenus fuit observatum.” Uo.

⁴⁸ „Etiam nobilium bona ac possessiones debent reddere et reddunt cum effectu...” Uo.

⁴⁹ „...extra tenutas, quas nunc in Hungaria tenent, plura castra, civitates, terras, opida et villas regni eiusdem et regnicolarum tam ex ista quam alia parte fluvii Wag non debent per se aut per suos occupare aut aliquas novitates introducere...” Uo.

⁵⁰ A következő főurak pecsétjei található az okmányon: Alsáni Bálint pécsi püspök, Kanizsai János egri püspök és udvari kancellár, Lackfi István nádor és erdélyi vajda, Bebek György királynéi tárnokmester, Bebek Imre ispán, és országbíró, Szécsényi Frank, valamint Treutel Miklós pozsegi ispán CDM. XI. 383.

A terület visszaszerzése

Az 1387 májusi semptei egyezmény több ponton is szabályozta az őrgrófok hatalmát a térségben, ellenben a visszaváltás ügyét nem érintette. Zsigmond biztosította unokatestvéreit itteni uralmuk sértetlenségéről a kiváltás pillanatáig, de arról, hogy ez milyen formában valósult volna meg, az okmány nem tért ki. Mivel a 200.000 forint kifizetésére nem került sor a határidőig, kérdéses hogy a Vág és a Duna közét ezután is ezért az összegét lehetett-e visszaszerezni. Habár az unokatestvéreivel kötött szerződésckben nem merült fel a terület részletekben való kiváltása, Zsigmond mindenesetre nekikezdett a pénz összegyűjtésének a következő év első felében, úgy hogy zálogosításba fogott.⁵¹ Előbb január 31-én a Nyitra megyei Tapolcsány várhoz tartozó Herenen falvat adta zálogba, hogy a csehek által elfoglalt várakat kiválthassa.⁵² Majd április 29-én épp annak a Kanizsai Jánosnak (és testvéreinek) zálogosította el a Vas megyei Borostyánkő várát, aki részt vett az előző évi semptei tárgyalásokon. A kölcsönvett összeg ebben az esetben is arra kellett, hogy a csehek kezén levő számos várat visszaszerezze.⁵³ Később, július 9-én a pozsegai Kővárat adta zálogba. Az ügylet okleveléről csak egy későbbi tartalmi átirat maradt fenn,⁵⁴ így az nem derül ki belőle, hogy a várak kiváltására kellett-e a pénz. Mivel azonban az 1387-es semptei találkozónak egyik résztvevője, Treutel Miklós volt a zálogba vevő, és időben is közel állt a másik két tranzakcióhoz, ezért ez könnyen elképzelhető. A három ügyletből 8.600 forintot sikerült szerezni, ami nagyon kevés volt a megszállt terület teljes visszaszerzésére, de egy-két vár kiváltására elég lehetett. Ezért még ebben az évben a Vág és a Duna közti térség maradéktalan visszaszerzésért Zsigmond Semptén ismét májusban találkozott az unokatestvéreivel.

Ugyan Zsigmond 1385. július 9-én Brandenburg Altmark és Priegnitz részeit zálogba ígérte az őrgrófoknak, ez nem valósult meg ténylegcsen a brandenburgi rendek ellenállása miatt.⁵⁵ Ám Zsigmond nem állt el a tervtől, sőt Neumark kivételével az egész Brandenburg zálogosításán keresztül próbálta meg Északnyugat-Magyarország visszaszerzését. Ehhez viszont a testvérei beleegyezését kellett kieszközölnie. Bátyja, Vencel, azzal a feltétellel egyezett bele a dologba, hogy ha az apjuk által kijelölt öröklési sorrendet megváltoztatják. Továbbá, az ugyancsak IV. Károly által Zsigmondnak elrendelt heti pénzt – amelyet a kuttenbergi pénzverdének kellett biztosítania – Vencel kapta meg.⁵⁶ A másik testvér, János görlitzi herceg, a beleegyezésért Brandenburg Odera folyótól keletre fekvő területeit, vagyis a Neumarkot kérte. Ezenfelül, az öröklési sorrenden is számára előnyös változtatást kért, hogy átvehesse Zsigmond helyét, amivel a gyermektelen Vencel hatalmát jó eséllyel örökölhette Csehországban.⁵⁷ A testvérek

⁵¹ BARTL 1979, 50.

⁵² „...pro... debitis quibus Bohemis pro liberatione et redemptione castrorum per ipsos occupatorum...” DL 96613, ZsO I. 417. sz.

⁵³ „...pro imminenti nostra et totius regni nostri valida expeditione, presertim pretexto redemptionis nonnullorum castrorum nostrorum erga manus Bohemorum...” ZsO. I. 521. sz.

⁵⁴ DL 70822.

⁵⁵ HOENSCH 1996, 57. SÜTTŐ 2003, I. 134-135.

⁵⁶ Vencel végül is az ügylet megkötése után, június 28-án adta beleegyezését Brandenburg zálogosításába. Zsigmond és az őrgrófok közötti tranzakció május 22-én kötött meg. Előzőleg csak felhatalmazta Jodok őrgrófot, hogy Brandenburgról tárgyaljon Zsigmonddal. ZsO I. 500, 559, 622. sz.

⁵⁷ HOENSCH 1996, 72.

beleegyezése mellett a brandenburgi rendeket is meg kellett győzni. Utóbbiak követeit hívta a magyar király 1388. március 16-án Trencsénbe tárgyalni.⁵⁸

Az 1388. évi ugyancsak májusban, Semptén sor kerülő találkozón Zsigmondnak sikerült megegyezésre jutnia az unokatestvéreivel. A megállapodás szerint ahhoz, hogy Magyarországot a régi határaiba visszaállítsák,⁵⁹ Zsigmond zálogba adta a brandenburgi örgrófságot nem a győri ítéletben megállapított 200.000 forintért, hanem több mint ennek duplájáért, 565.263 forintért. A kiváltás idejét öt évben szabták meg, amennyiben ez ennyi idő alatt nem történt volna meg, akkor az örgrófság Jodok és Prokopra szállt volna.⁶⁰ A visszaszerzési összeg ilyen méretű megnövekedése mögött az állhatott, hogy az 565.263 forint több mindent magába foglalt. Jaroslav Mezník, feltételezi, hogy Zsigmond magára vállalta Jodok örgrófnak a cseh nemesektől az 1385-ös hadjáratra felvett kölcsöneit.⁶¹ Ennél biztosabbnak tűnik annak a 25.000 aranynak a beleszámítása ebbe az összegbe, amelynek visszafizetését Zsigmond az 1388-as semptei tárgyalások alkalmával ígért visszafizetni 5 éven belül az unokatestvéreinek.⁶² Mindezekon felül valószínűleg azt az 50.000 schock prágai garast (mintegy 150.000 forint) is ide kell számolni, amelyért még 1385-ben ígérte zálogba Zsigmond az örgrófnak Brandenburg részeit, ami a rendek tiltakozása miatt meghiúsult. Mindenesetre, már a kortársak által is hatalmasként elkönyvelt összeg oly nagy volt, hogy a szerződés aláírásakor lehetett számítani rá, hogy Zsigmond nem lesz képes ezt az összeget a határidőn belül kifizetni.⁶³

Annak ellenére, hogy megegyezés született, időbe telt amíg a szerződésben vállaltakat meg tudták valósítani, ami tényleges változást jelentett az elfoglalt területeket illetően. Ugyanis a májusi találkozót követően mintha mi sem történt volna, még mindig Smilo volt a pozsonyi ispán.⁶⁴ A következő év elején, 1389 januárjában kerülhetett sor a Jodok örgróf által bírt magyarországi birtokok visszaadására. Január elsején Jodok felmentette kötelezettségeik alól a pozsonyi polgárokat.⁶⁵ Továbbá Kunštáti Smilo beferezte munkáját a megye élén, a hónap közepétől már Stiboriczi Stibort említik a források, mint pozsonyi ispánt.⁶⁶ Ez azt jelentette, hogy az 1385. őszi morva hadjárat óta először ekkor rendelkezett a magyar uralkodó a megye legfontosabb tisztségével. Jodok örgróf, mint a Luxemburg ház legidősebb férfi tagja, a dinasztia belüli vezető pozíciót akarta magának megszerezni, amelyet a német-római trónban láthatott megtestesülni.⁶⁷

⁵⁸ Ez ügyben 1388. március 16-án Zsigmond Trencsénbe hívta a brandenburgi rendek követeit. ZsO I. 467. sz.

⁵⁹ „*Volentes tamen regnum nostrum prefatum in suis pertinenciis, metis et terminis ac graniis antiquis integre et plene reducere et reformare...*” CDM. XI. 420.

⁶⁰ Uo. 422.

⁶¹ MEZNÍK 1980, 79-80.

⁶² CDM. XI. 423. BARTL, 1979, 51.

⁶³ Jodok megengedte Zsigmondnak, hogy továbbra is viselje a brandenburgi örgróf címet. HOENSCH 1996, 72. Zsigmond apja, IV. Károly is hasonlóan magas összeget, mintegy 500.000 aranyat fizetett a brandenburgi örgrófság megvásárlásáért, amely összeget még ő is csak részben tudott készpénzben kifizetni, a fennmaradó részt birtokzálogsitással illetve cladással finanszírozta. LANDWEHR 1967, 242.

⁶⁴ ZsO I. 634. sz.

⁶⁵ ZsO I. 860. sz.

⁶⁶ Uo., 883. sz.

⁶⁷ MEZNÍK 1980, 76. HOENSCH 1996, 72.

Ezért arra törekedett, hogy a brandenburgi örgrófságot ne testvérével közösen, hanem korlátlanul egymaga uralhassa. Emiatt ez év január 10-én szerződést kötött testvérével, hogy Prokop az általa bírt magyarországi várakat 20.000 shock prágai garasért átengedi neki.⁶⁸ Így ő rendelkezett volna az összes elfoglalt északnyugati országrésszel, amelyért már egyedül az övé lehetett volna Brandenburg. Ám Prokop nem kapta meg a pénzét,⁶⁹ így a magyarországi birtokok is a kezén maradtak.⁷⁰

A Vág és a Duna közti terület visszaszerzésének utolsó mozzanata egy fegyveres hadjárat volt a Prokop által bírt erősségek ellen. Magáról a hadjáratról csak annyit lehet tudni, hogy 1390 tavaszán kerülhetett sor a hadi eseményekre, hiszen márciusban azért történt egy perhalasztás, mivel az alperes Jókó királyi vár ostromában vett részt.⁷¹ Zsigmond nyáron érkezett meg a területre, amikor már véget érhettek a harcok, és egy Vöröskőn kiállított oklevélben Borostyánkő várát adományozta el.⁷² Ekkora tehát már mindkét vár a birtokában volt,⁷³ ám kérdéses, hogy Jodok adta át ezeket korábban (amennyiben Borostyánkő is elfoglalták), vagy Prokoptól foglalták vissza nemrég. A hadjárat célja kizárólag a királyi várak visszaszerzése lehetett, mivel a magánvárakat annak ellenére, hogy Zsigmond jóvoltából foglalták el, mégis a volt tulajdonosaiknak kellett saját költségén visszanyerniük. A Szentgyörgyi familia tagjai Bazin váráért 4.000, Éberhárdért pedig 1.900 forintot fizettek.⁷⁴ Igaz, Zsigmond igyekezett őket kárpótolni, ezért kapták pontosan ők Borostyánkő várát 1390 nyarán.⁷⁵ Nemcsak az elfoglalt várakat és településeket kellett visszaszereznie, hanem ki kellett eszközölnie a harcok során fogságba esett személyek szabadon bocsájtását is. Ez ügyben még Zsigmond magyar koronázási feltételei között szerepelt, hogy az általa vagy a bármilyen cseh által fogságba vetett személyt fizetés nélkül szabadon fogják bocsájtani. Nincsen arra vonatkozó információ, hogy ez ténylegesen így is történt-e, de az biztos, hogy valamilyen oknál fogva a fenti ígéret Szentgyörgyi Tamásra (Temel) nem vonatkozott.⁷⁶ Ő csak 1393-ban szabadult ki Jodok örgróf fogságából, miután eladta a család egyik várát, hogy elő tudja teremteni az összeget a szabadon engedéséhez.⁷⁷

⁶⁸ Az összeget tíz évig fizette volna évente 2.000 schok prágai garas formájában. CDM. XI. 456. MEZNÍK 1980, 79-80. BARTL 1979, 52.

⁶⁹ Jodok fizetett a testvérenek, de nem annyit, amennyit a szerződésben vállalt MEZNÍK 1980, 83.

⁷⁰ DVOŘÁKOVÁ 2009, 48-49.

⁷¹ „...*Egidius filius Petri in obsessione castri regalis Jokev vocati existeret...*” DL 75579, ZsO I. 1414. sz.

⁷² ZsO I. 1543. sz.

⁷³ A szakirodalom szerint Zsigmond 1390-re minden várát és települést visszaszerzett. DVOŘÁKOVÁ 2009, 49. ENGEL 1996, 277, 299, 300, 308, 345. A várak egy részét 1392-ben majd 1394-ben adományozta el, tehát ekkor ezek biztosan a kezén voltak.

⁷⁴ ZsO I. 1334, ZsO II. 5903 sz. Nem tudni, hogy Szentgyörgy várát mennyiért és mikor vásárolta vissza a család. Hasonlóképpen a Cseklésziek váráról Cseklészről csak annyit tudni, hogy 1392-ben a király a várért cserébe Appony várát adta. ENGEL 1996, 292.

⁷⁵ Feltehetőleg ugyanemitt kaptá Cseklészi Miklós is 1386 áprilisában a Pozsony megyei Kisszelincset, majd 1387 decemberében a cseklészi vámot. ZsO I. 329, 492. sz. DVOŘÁKOVÁ 2012, 51-52.

⁷⁶ „...*omnes captivos per ipsum dominum Marchionem, et alios quoscunque Boemos tempore sue pristinae guerre captivos, ... absque omni pactione et pecuniali solutione liberabit... dempto tamen et excepto signanter Thomlino de Sancto Georgio...*” WENZEL 1876, 622. DVOŘÁKOVÁ 2012, 51.

⁷⁷ ZsO I. 2773. sz. DVOŘÁKOVÁ 2012, 51.

Zsigmond számára hosszú volt Magyarország trónjáig vezető út, amely nem ért végét az 1387. márciusi székesfehérvári koronázásával. A magyar trón megszerzése lehetetlen lett volna a rokonai segítsége nélkül, ám ennek az ára a Vágtól nyugatra eső rész átengedése volt. A terület visszaszerzése pedig évekbe és komoly erőfeszítésekbe került. Bár az 1388-as semptei találkozón még úgy tűnhetett, hogy a magyarországi hatalmáért az apja örökségét, Brandenburgot kell feláldoznia, mégsem járhatott rosszul. A brandenburgi örgrófi címet a magyar királyra cserélni nem lehetett túl nagy ár, de mivel Jodok örgróf halála után még Brandenburgot is visszakapta,⁷⁸ így lényegében a kezdeti nehézségek után, mindkét területet magáénak mondhatta.

Zálog volt-e?

Annak ellenére, hogy mind a magyar, mind a nemzetközi szakirodalom zálogosításnak tartja a morva örgrókok hódítását Magyarországon,⁷⁹ mégis érdemes a témát behatóbban vizsgálni, mivel a kérdés nem egyértelmű. A joghatóság felől közelítve meg az ügyet; zálogosítás esetén a tulajdonjog megmaradt így a tulajdonos joghatósága is, a zálogbirtokos csak ideiglenesen igazgatta a birtokot és rendelkezett a jövedelmeivel.⁸⁰ A morva katonai megszállás alatt levő Vág és a Duna közén a magyar uralkodó joghatósága korlátozott volt. Ennek ügyeibe Zsigmondnak kevés beleszólása lehetett, nem ő nevezte ki a pozsonyi ispánt és bizonyára afölött sem rendelkezett, hogy Kunštát Smilo kapitánynak vagy valami másnak nevezi magát. Jól érzékelteti a helyzetet az, hogy a morva bejövetel óta, Zsigmond csak 1386 áprilisában fordult meg a területen, amikor rokonai kíséretében újra visszajött az országba, miután Kis Károly már nem élt. Ekkor kiadott ugyan két oklevelet, amely érintette az elfoglalt területet, de nem ennek az ügyével foglalkozott, hanem csak a Pozsony városától felvett kölcsönökről szoltak.⁸¹ Ezután Zsigmond Semptén túl nem ment, amíg a kiváltás ügyét nem sikerült tisztázni. Mindemellett, a morva megszállás ideje alatt Zsigmond ugyan tett Pozsony megyei birtokadományokat, de ezek minden bizonnyal azon birtokok közé tartozhattak, amelyeket nem foglaltak el az örgrókok. Ezen kívül az elfoglalt területet részben vagy egészében érintő intézkedései nem voltak a magyar királynak, egyedül az első semptei találkozón tárgyaltak erről. Viszont a semptei találkozó épp azt bizonyítja, hogy a terület nem került ki teljesen a magyar király hatalma alól. Elég ha csak arra gondolunk, hogy ugyan utólagosan is, de Zsigmond beleegyezésével történt az ispán kinevezése. Továbbá, 1387 decemberében azt a cseklési vámot adományozta Zsigmond a Cseklési családnak, amely vám a pozsonyi várhoz tartozott. A várat az örgrókok tartották a kezükön, mégis a várhoz tartozó vám sorsáról a magyar király döntött.

Az ügghöz tartozó okleveles anyagot megvizsgálva is egy hasonló képet kapunk. Az egész történetet elindító 1385 júliusi oklevélben Zsigmond gyakorlatilag felhatalmazást

⁷⁸ MÁLYUSZ 1984, 75-76. WINKELMANN 2011, 100.

⁷⁹ SÜTTŐ 2003, I, 134-135. DVOŘÁKOVÁ 2009, 48-49. C. TÓTH 2009, 23. HOENSCH 1996, 55. Julius Bartl folyamatosan az angol collateral-t használja a Vág és a Duna köze kapcsán, ami alatt zálogot ért, hiszen Altmark és Priegnitz 1385-ös zálogosítását is ennek nevezi. BARTL 1979, 43-44.

⁸⁰ Zsigmond egyik záloglevelében egyenesen kikötötte, hogy beleegyezése nélkül a zálogot sem elidegeníteni, sem eladni, vagy tovább zálogosítani nem lehet. DL 8993. Minderről bővebben: INCZE 2015, 92.

⁸¹ SÜTTŐ 2003, II, 361, 367.

adott a terület elfoglalására, anélkül hogy ezt zálogosításnak nevezné, szemben brandenburi részeivel, amelyet kétségtávol zálognak nevez.⁸² Viszont a következő hónapban, amikor folyamatban volt a terület meghódítása, egy olyan dokumentumot adott ki, amelyben biztosította Pozsony városát, hogy ugyan zálogba fogja adni a települést unokatestvéreinek, de ki fogja tőlük váltani.⁸³ Továbbá, Vencel győri békebírói ítélete arról szól, hogy a területet Jodok őrgrof megszerezte, de azt nem írja, hogy milyen jogcímen.⁸⁴ Ebből a szempontból az első semptei találkozó egyezménye is hasonló, hiszen ez is csak annyit árul el, hogy a különböző települések, birtokok és erődített helyek, amelyek a magyar koronához tartoznak, az őrgrofok kezén vannak.⁸⁵ Azonban itt már a terület kiváltásáról vagy visszaváltásáról is szó van.⁸⁶ A kérdést illető utolsó okirat (utolsó semptei találkozó) fogalmaz a legegyszerűbben, ez Zsigmond egy korábbi oklevelét említi, amelyben számos települést és várat zálogba adott az őrgrofoknak.⁸⁷ Ezért amennyiben ez alatt nem az 1385 júniusi felhatalmazó okiratot értették,⁸⁸ akkor feltehetően kellett lennie egy másik oklevélnek is, amelyben Zsigmond unokatestvéreinek zálogosította el az meghódított területeket.

⁸² Lásd a 4-ik lábjegyzetet. „Und vor dasselb gelt czu einer grosser sicherheit vormachen, vorschreiben und in pfandes weis vorsezen wir yn das lant, die alde Mark genant...” CDM. XI. 331.

⁸³ „Nos civitatem nostram Posoniensem illustribus Jodoco et Procopio marchionibus Moraviae patris nostris dilectis pignoris titulo obligaverimus” FEJÉR 1843, XLIX. Ez nem egy szokványos zálogszerződés, minthogy maga az ügylet sem volt egy szokványos zálogosítás.

⁸⁴ „Item de et super terris et earum pertinentiis, quas dictus pater noster Jodocus marchio Moraviae in regno Hungariae inter flumina Danubii et Wag acquisivit” CDM. XI. 357.

⁸⁵ „... domini marchiones predicti assument et promittunt omnio castra, civitates, terras, opida et villas ad coronam regni nostri Hungariae spectantia, que in manibus ipsorum existunt et pro nunc tenent...”

⁸⁶ „... dum et quando nos ab ipsis redimere voluerimus, eadem secundum continencias litterarum inter nos et ipsos dominos marchiones prius emanatarum libere et pacifice sine contradiccione et dilacione tenentur et debent dare ad redimendum...” CDM. XI. 381-382.

⁸⁷ „... dudum illustribus principibus dominis Jodoco et Procopio marchionibus Moraviae, patris nostris carissimis, in ingressu nostro ad regnum Hungariae cum armorum gentibus pro eorum gratis et acceptis serviciis culmini nostro fideliter exhibitis, ex causis rationabilibus et iustis nonnulla et nonnullas castra, opida, civitates et villas mediantibus aliis nostris litteris ipsis titulo pignoris obligavimus tamdiu habenda et tenendas, quousque de certa pecunie quantitate satisfaceremus eisdem iuxta modum in dictis litteris expressatum...” CDM. XI. 420. Az előző oklevél is utal egy korábbi iratra annál a résznél amelyik a kiváltás feltételeiről szól.

⁸⁸ A győri ítélet sem lehetett ez az oklevél, hiszen azt Vencel adta ki.

Felhasznált források és szakirodalom

FORRÁSOK

- APPONYI 1906 *A Pécz nemzetség Apponyi ágának az Apponyi grófok családi levéltárában őrizett oklevelei.* I. 1241–1526. Szerk. Kammerer Ernő. Budapest, 1906.
- CDM *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. Urkundensammlung zur Geschichte Mährens 1375-1408,* vol. XI. Szerk. Bretholz, Berthold, Vincenz Brandl. Brünn, 1885-1903.
- DF Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Fényképgyűjtemény.
- DL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár.
- FEJÉR 1829 *Codex Diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis.* vol. I-XI. Szerk. Fejér Georgius. Buda, 1829-1844.
- FEJÉR VÁRMEGYE Károly János: *Fejér vármegye története IV.* Székesfehérvár, 1901.
- HOKL *Hazai oklevéltár 1234–1536.* Szerk. Nagy Imre, Deák Farkas, Nagy Gyula. Budapest, 1879.
- MON. ZOLL. *Monumenta Zollerana. Urkundenbuch zur Geschichte des Hauses Hohenzollern.* Vol. VI. Urkunden der fränkischen Linie: 1398 – 1411. Szerk. Rudolf von Stillfried-Rattonitz, Traugott Maercker. Berlin, 1860.
- WENZEL 1876 *Magyar diplomacziái emlékek az Anjou-korból, III.* Szerk. Wenzel Gusztáv. Budapest 1876.
- WINDECKE 1893 *Eberhard Windeckes Denkwürdigkeiten zur Geschichte des Zeitalters Kaiser Sigmunds.* Szerk. Altmann Wilhelm. Berlin, 1893.
- WINDECKE 2008 *Eberhard Windecke emlékirata Zsigmond királyról és koráról.* Ford.: Skorka Renáta. Budapest, 2008.
- ZSO *Zsigmondkori oklevéltár 1387-1424, I-XI.* Szerk. Borsa, Iván, C. Tóth Norbert, Mályusz Elemér, Neumann Tibor. Budapest, 1951-2009.

SZAKIRODALOM

- BARTL 1979 Bartl, Julius: Political and Social Situation in Slovakia at the Turning Point of the 14th and 15th Centuries and the Reign of Sigismund of Luxemburg. *Studia Historica Slovaca* 9 (1979) 41-84.

- C. TÓTH 2009 C. Tóth Norbert: *Magyarország története 6. Luxemburgi Zsigmond uralkodása (1387-1437)*. Budapest, 2009.
- C. TÓTH 2012 C. Tóth Norbert: A főpapi székek betöltésének gyakorlata Zsigmond király uralkodása alatt. *Gazdaság & Társadalom* 4 (2012/különszám) 102-118.
- DVOŘÁKOVÁ 2009 Daniela Dvořáková: *A lovag és királya: Stiborici Stibor és Luxemburgi Zsigmond: képek és történetek egy középkori magyar nemes életéből*. Pozsony, 2009.
- DVOŘÁKOVÁ 2012 Daniela Dvořáková: Jošt a Uhorské král'ovstvo. In: *Morava v časech markraběte Jošta*. Szerk. Jan Libor. Brno, 2012.
- ENGEL 1977 Engel Pál: *Királyi hatalom és arisztokrácia viszonya a Zsigmond korban (1387-1437)*. Budapest, 1977.
- ENGEL 1996 Engel Pál: *Magyarország világi archontológiája 1301-1457*. I. Budapest, 1996.
- ENGEL 2001 Engel Pál: *Magyarország a középkor végén*: digitális térkép és adatbázis a középkori Magyar Királyság településeiről. CD-ROM. Budapest, 2001.
- ENGEL 2003 Engel Pál: *A honor. In Honor, vár, ispánság*. Szerk. Csukovics Enikő. Budapest, 2003.
- ENGEL – C. TÓTH 2005 Engel Pál, C. Tóth Norbert: *Királyok és királynék itineráriumai, 1382-1438*. Budapest, 2005.
- HÁZI 2000 Házi Jenő, Koncsol László: *Pozsony vármegye középkori földrajza*. Pozsony, 2000.
- HOENSCH 1996 Hoensch, Jörg K.: *Kaiser Sigismund. Herrscher an der Schwelle zur Neuzeit 1368-1437*. München, 1996.
- INCZE 2015 Incze János: The Pledge Policy of King Sigismund of Luxembourg in Hungary (1387-1437). In: *Money and Finance in Central Europe during the Later Middle Ages*. Szerk. Roman Zaoral. London, 2015.
- KONDOR 2012 Kondor Márta: Fejedelmi frigyek, választási ígéretek: Luxemburgi Zsigmond első koronái. In: *„Köztes Európa” vonzásában. Ünnepi tanulmányok Font Márta tiszteletére*. Szerk. Bagi Dániel, Fedeles Tamás, Kiss Gergely. Pécs, 2012.
- LANDWEHR 1967 Landwehr, Götz: *Die Verpfändung der deutschen Reichsstädte im Mittelalter*. Köln, 1967.
- MAJOROSSY 2012 Majorossy Judit: A pozsonyi városi elit és az udvar (az udvari nemesség) kapcsolatának megközelítési módjai a késő középkorban és a kora újkorban. *Urbis* VII (2012) 171-199.

- MÁLYUSZ 1984 Mályusz Elemér: *Zsigmond király uralma Magyarországon*. Budapest, 1984.
- MEZNÍK 1980 Mezník, Jaroslav: Die Finanzen des Mährischen Margrafen Jost. In: *Acta Creationis, Unabhängige Geschichtsforschung in der Tschechoslowakei 1969-1980*. vorgelegt dem 15. Internationalen Kongress für Geschichtswissenschaften (Bukarest, August 1980). Szerk. Vilém Prečan. Hannover, 1980.
- ORTVAY 1894 Ortway Tivadar: *Pozsony város története III. Mellékletek Pozsony 1300–1526. évi történetéhez*. Pozsony, 1894.
- SCHMIDT 2013 Schmidt, Ondřej: Jan z Moravy, patriarcha aquilejský († 1394) a Jan Soběslav, markrabě moravský († cca. 1381): Příspěvek k poznání genealogických vztahů lucemburské sekundogenitury. *Časopis Matice moravské* 132 (2013) 40–41.
- SEJBAL 1979 Sejbal, Jiří: *Dějiny peněz na Moravě*. Brno 1979.
- ŠTEPÁN 2002 Štěpán, Václav: *Moravský markrabě Jošt (1354–1411)*. Brno, 2002.
- SÜTTŐ 2002 Süttő Szilárd: Adalékok a 14–15. századi magyar világi archontológiához, különösen az 1384–1387. évekhez. *Levéltári Szemle* 52 (2002/4) 28–39.
- SÜTTŐ 2003 Süttő Szilárd: *Anjou-Magyarország alkonya: Magyarország politikai története Nagy Lajostól Zsigmondig, az 1384–1387. évi belviszályok okmánytárával*. I–II. Szeged, 2003.
- TRINGLI 2009 Tringli István: Megyék a középkori Magyarországon. In: *Honoris causa: tanulmányok Engel Pál tiszteletére*. Szerk. Neumann Tibor, Rácz György. Budapest, 2009.
- WINKELMANN 2011 Winkelmann, Jan: *Die Mark Brandenburg des 14. Jahrhunderts: Markgräfliche Herrschaft zwischen räumlicher "Ferne und politischer Krise"*. Berlin, 2011.
- WINKELMANN 2012 Winkelmann, Jan: Sigismund von Luxemburg als Markgraf von Brandenburg 1378–1388. In: *Zur Herrschaftspraxis eines europäischen Monarchen (1368–1437)*. Szerk. Karel Hruza, Alexandra Kaar. Bécs, 2012.

Abstract

The price of coming to the throne – Sigismund's fight for the throne, North-West Hungary under Moravian rule

One of the key moments of Sigismund of Luxemburg's ascension to the Hungarian throne was his cousins', the Moravian margraves' military intervention in Hungary in 1385. Thanks to this, Sigismund became ruler of the country, but in return he had to cede the territory between the Vah and Danube rivers. This paper deals with this decisive event of Sigismund's rise to power, and more precisely, with the way the territory came under foreign rule, how it was administered by the margraves during this period, and how Sigismund recovered it. Lastly, it also investigates the legal status of the conquered territory, whether is it accurate to define it as pledging or it should be called something else.